

MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG GIẢNG DẠY BỘ MÔN LỊCH SỬ ĐẢNG VÀ CÁC BỘ MÔN LÝ LUẬN Ở TRƯỜNG ĐẠI HỌC, CAO ĐẲNG HIỆN NAY

TS BÙI KIM ĐÌNH*

Bảo đảm và nâng cao chất lượng giảng dạy là mục đích hàng đầu và là vấn đề vừa thường xuyên, vừa cấp thiết của người giảng dạy lịch sử Đảng (LSD) và lý luận nói chung. Nó góp phần quyết định tạo nên sự hứng thú, nâng cao chất lượng học tập của người học, nâng cao vị thế của môn học và thực hiện mục tiêu đào tạo của nhà trường.

Nâng cao chất lượng giảng dạy LSD và các bộ môn lý luận nói chung liên quan đến hai vấn đề lớn: Tính chung và đặc thù của môn học; hoạt động sư phạm (dạy - học).

1. *Nắm vững đặc trưng của môn học.* LSD là một bộ môn khoa học nghiên cứu lịch sử ĐCS Việt Nam. Tuy nhiên, LSD không phải là một khoa học riêng biệt, mà là một bộ môn khoa học trong đại gia đình của khoa học lịch sử, nên khi nghiên cứu, trình bày LSD, phải đứng vững trên nền tảng tri thức chung và các phương pháp chung của khoa học lịch sử.

Điều thuận lợi, nhưng cũng đầy khó khăn, thách thức của việc giảng dạy LSD là giảng dạy lịch sử đương đại của Đảng cầm quyền. Vì vậy, trong quá trình giảng dạy, giảng viên phải tuân thủ rất chặt chẽ những quy định, nguyên tắc khi công bố những vấn đề liên quan đến LSD, phải bảo đảm nguyên tắc tính Đảng và tính khoa học.

Giảng viên phải vững vàng về tri thức và quan điểm, lập trường, nhưng phải rất nhạy cảm và tinh tế

trong giảng dạy, xử lý thông tin, nhất là trong bối cảnh bùng nổ thông tin đa chiều hiện nay.

Mặt khác hiện thực của đời sống đất nước luôn sống động (nhiều khi vượt qua phạm vi phản ánh và bao quát của lý luận hiện thời), luôn đặt ra các vấn đề buộc người giảng viên phải đối diện và luận giải; đời sống hiện thực chính là chất liệu và chất xúc tác cho những bài giảng của họ. Hiệu quả giảng dạy LSD và các bộ môn lý luận không chỉ tùy thuộc vào những vấn đề thuần túy kỹ thuật, vào phương pháp và nghệ thuật giảng dạy, mà còn liên quan ở một mức độ nhất định đối với sự tham gia vào hoạt động thực tiễn của người giảng viên lý luận.

2. *Nâng cao chất lượng đào tạo cần sự chuẩn hóa và phối hợp đồng bộ, nhịp nhàng của cả hệ thống từ người học, người dạy, nguồn thông tin (tài liệu phục vụ học tập, giảng dạy), tổ chức, điều hành hoạt động của bộ máy đào tạo... đến môi trường sư phạm.*

Để giải quyết những vấn đề bức xúc nhất trong giảng dạy và nâng cao chất lượng dạy - học LSD và các bộ môn lý luận, theo chúng tôi, cần:

- *Đánh giá đúng thực trạng, cả ưu và nhược điểm của hoạt động dạy - học (nên có điều tra xã hội học về thực trạng và nhu cầu của người học, những vướng mắc và yêu cầu của người dạy). Những nhược điểm thường thấy trong dạy - học LSD, lý luận là khô khan, lặp lại giáo trình, thiếu thông tin... Một bộ phận không nhỏ người học còn thờ ơ với các môn học này, gây tác động tiêu cực đến tâm lý người dạy; làm nảy sinh sự buồn chán, đối phó, thiếu sáng tạo, tầm thường hóa*

* Phân viện báo chí và tuyên truyền

quá trình dạy học... Sự mở rộng qui mô đào tạo không cân đối với cơ cấu và qui mô, chất lượng của đội ngũ giảng dạy, càng làm cho những khuyết điểm này trở nên phổ biến. Có một thực tế trong giảng dạy là, để bảo đảm thời gian vốn rất hạn hẹp (cho một chuyên đề, bài giảng...) trong khi lượng tri thức cần truyền đạt cho sinh viên rất lớn, nên nhiều buổi lên lớp, người thầy chỉ đọc bài giảng cho sinh viên nghe và ghi chép để có thể phổ hết được nội dung chương trình. Chính điều này làm cho việc giảng dạy trở thành khiến cưỡng, gò ép, làm giảm hứng thú và hạn chế năng lực tư duy của cả người dạy và người học.

- *Thống nhất chuẩn mực một bài giảng tốt.* Do tác động mạnh mẽ, đa chiều của cuộc cách mạng khoa học - công nghệ, sự cũ đi nhanh chóng của thông tin, chuẩn mực dạy - học cũng biến đổi đáng kể. Đang có bước quá độ từ các phương pháp đào tạo truyền thống sang các phương pháp hiện đại, nên trước mắt, một chuẩn mực cần cả truyền thống - kế thừa và đổi mới - cách tân, chấp nhận tính dung hợp - quá độ. Sự thống nhất chuẩn mực sẽ giúp đánh giá và hiệu chỉnh bài giảng, giúp giảng viên có hướng đúng để phấn đấu, tối ưu hóa quá trình dạy học.

Quan điểm chung là một bài giảng tốt phải giúp người học tiếp cận (chứ không phải chỉ cung cấp) lượng tri thức cần thiết, cơ bản, hệ thống và nâng cao của môn học; hình thành cho người học phương pháp tiếp nhận và xử lý thông tin, hình thành thế giới quan và phương pháp tư duy khoa học; tạo ra tác động cộng hưởng hai chiều của việc dạy - học, với người học (năng động, tham gia tích cực vào việc tìm kiếm tri thức) và với người dạy (sự thăng hoa, sáng tạo trong truyền bá tri thức); góp phần hình thành và nuôi dưỡng tư tưởng, tình cảm cao đẹp, nâng cao giá trị nhân văn và trình độ chính trị, khả năng hoạt động thực tiễn của người học.

Một buổi lên lớp phải đẹp (chân, thiện, mỹ) cả trong nội dung và phương pháp biểu đạt. Nói cách khác, phải phổ văn hóa vào việc giảng dạy, định hình chuẩn mực giảng dạy lý luận ở cấp độ cao và phổ quát hơn (văn hóa giảng dạy). Nhân vật trung tâm của hoạt động giảng dạy trước hết là người thầy. Do đó, chất

lượng, hiệu quả giảng dạy trước hết phụ thuộc vào người dạy. Để nâng cao chất lượng giảng dạy, cũng phải tập trung nâng cao chất lượng đội ngũ người dạy.

3. Sự chuẩn mực và sáng tạo của người dạy

Theo nghĩa gốc, từ "sư phạm" đã bao hàm yêu cầu người thầy phải qui phạm về mọi phương diện: đức và tài. Bởi vậy, bất cứ sự sai lệch chuẩn mực đạo đức, sự non kém về tri thức và tay nghề đều tác động tiêu cực tới người học và làm sai lệch, tổn hại mục tiêu đào tạo.

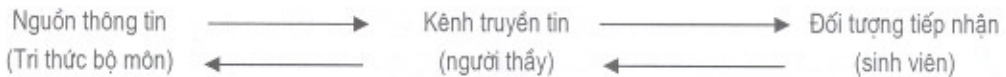
Một sinh viên, sau khi tốt nghiệp chương trình đào tạo sư phạm cơ bản, có thể trực tiếp lên lớp giảng dạy. Cùng một điểm xuất phát, những sinh viên sau khi tốt nghiệp ngành giảng viên lý luận, sẽ khó khăn hơn nhiều nếu lên lớp giảng dạy.

Giảng viên LSD, các bộ môn lý luận là kết quả tổng hợp của quá trình giáo dục - đào tạo từ bậc phổ thông, đến đào tạo cơ bản, chuyên ngành và phải qua quá trình tuyển dụng, đào luyện rất khắt khe trên bục giảng. Bên cạnh đó, những kinh nghiệm thực tiễn của người thầy cũng rất quan trọng và hữu ích cho hoạt động giảng dạy.

Do đó, cần có sự lựa chọn, tuyển cử và bồi dưỡng rất lâu dài, công phu để tạo được một đội ngũ giảng dạy LSD và lý luận đủ mạnh. Nếu không làm tốt từ khâu đầu tiên (chất lượng đầu vào) thì các hoạt động tác động ở các khâu sau sẽ ít ý nghĩa, thậm chí còn là hình thức. Cần chú ý lựa chọn các sinh viên đã tốt nghiệp đại học (khá, giỏi) ở một ngành chuyên môn phù hợp ở bậc đại học để đào tạo giảng viên LSD và lý luận, hoặc bổ sung kiến thức chuyên môn bằng nhiều hình thức cho giảng viên...

Cần xây dựng và từng bước thực hiện cơ chế sàng lọc và cơ chế động lực trong hoạt động giảng dạy lý luận. Trên thực tế, xã hội đã thực hiện điều này. Với cơ chế đãi ngộ cao hơn, dù không nhiều, các trường dân lập, các trung tâm đào tạo từ xa đã thu hút được một lượng đáng kể các giáo viên có thâm niên và tay nghề. Sinh viên hệ tập trung đã phàn nàn về việc không được tiếp xúc thường xuyên với các thầy giỏi.

Giảng dạy chính là đưa thông tin đến cho sinh viên - đối tượng tiếp nhận thông tin. Có thể sơ đồ hóa hoạt động này như sau:

Cả ba yếu tố này hợp thành hoạt động dạy - học. Chúng qui định lẫn nhau, tác động, thúc đẩy nhau một cách biện chứng. Chất lượng dạy - học tùy thuộc chất lượng của từng thành tố và tùy thuộc ở sự tác động qua lại giữa chúng.

Thông tin mà giảng viên truyền đạt cho sinh viên chính là kiến thức bộ môn và những tri thức có liên quan, cần thiết. Nguồn thông tin căn cơ bản, hệ thống, cập nhật và nâng cao. Bên cạnh đó, người dạy cũng cần chú ý đưa ra những cách đánh giá, tiếp cận mới dựa trên những thành quả mới nhất của khoa học bộ môn mà một cuốn giáo trình không thể bao quát được. Người giảng dạy phải tuân thủ chặt chẽ tính quy định của tri thức truyền dạy, nhưng cũng phải sáng tạo, nhạy bén trong tư duy, thích ứng với cơ chế thông tin mở và động.

Sử dụng một lượng tri thức đã được truyền dạy cho nhiều thế hệ sinh viên, cho nhiều lớp học đồng thời - do tình trạng thiếu giáo viên, tất sẽ dẫn đến thụ động, ỷ lại và nhàm chán đối với người học.

Việc biên soạn, xuất bản các giáo trình chuẩn về LSD và các bộ môn lý luận giúp người giảng có được hệ quan điểm và tri thức đúng đắn, hệ thống để giữ vững định hướng khi truyền dạy. Trong một số cuộc hội thảo về phương pháp giảng dạy lý luận, đã có những ý kiến đề cập đến tính thống nhất, nhưng cần đa dạng và thiết thực của giáo trình. Đây là vấn đề có tính lâu dài. Trước mắt, cần giúp sinh viên giải mã thông tin trong giáo trình, giúp họ nhận thức được chiều sâu và chiều rộng của những thông tin đã có, trong những lĩnh vực cần thiết mà xã hội và sinh viên đang quan tâm.

Đối tượng tiếp nhận thông tin - sinh viên vừa là chủ thể tiếp nhận, vừa tác động tích cực trở lại với người truyền tải thông tin. Sinh viên các hệ đào tạo có những đặc điểm, ưu điểm, nhược điểm khác nhau, đòi

hỏi cách giảng dạy phải phù hợp yêu cầu, đặc điểm của đối tượng. Song họ có những điểm chung là: khao khát tri thức và rất cần lý luận luận giải, soi sáng cho hoạt động nhận thức và thực tiễn. Một giảng viên giỏi luôn biết tôn trọng, tin tưởng người học và thông qua quá trình giảng dạy mà đáp ứng được nhu cầu, tình cảm và hi vọng của sinh viên. Và chính sinh viên lại là những người phản biện nghiêm khắc, giúp cho giảng viên tự hoàn thiện thông tin và sáng tạo các con đường truyền tải thông tin, cuốn hút sinh viên theo nội dung và logic của bài giảng. Sự kỳ vọng và phản ứng của sinh viên, sự cộng hưởng của người học... là những chất xúc tác nâng cao đáng kể kết quả dạy - học.

Kênh truyền tin - người thầy là cầu nối giữa thông tin và đối tượng tiếp nhận thông tin. Cùng một thông tin và một đối tượng nhận tin, nhưng khi được tải qua những kênh truyền tin khác nhau, hiệu quả cũng rất khác nhau.

Chất lượng kênh truyền tin - người thầy tùy thuộc vào: lứa tuổi, giới tính; hệ giá trị xã hội và hệ giá trị cá nhân; vốn kiến thức chung và chuyên ngành; sự thành thạo các thao tác nghiệp vụ và khả năng sáng tạo (phong cách truyền tin); môi trường, điều kiện giảng dạy...

Người giảng dạy LSD, lý luận cũng cần có sự từng trải và kinh nghiệm chuyên môn, kinh nghiệm thực tiễn nhất định; Là nhà sư phạm, giảng viên LSD trước hết cần đạt đến một chuẩn giá trị xã hội tương ứng với vị thế xã hội của họ. Họ cũng chính là người truyền bá và góp phần nhất định bảo vệ những giá trị của giai cấp, của dân tộc và bảo vệ chế độ xã hội.

Hệ giá trị cá nhân, những phẩm chất cá nhân của người thầy trực tiếp quyết định việc tiếp nhận, tinh lọc, mở rộng, nâng cao thông tin, "phong cách hóa" quá trình truyền tin đến sinh viên. "Phong cách hóa" hoạt động giảng dạy lý luận là kết quả của tổng hợp các tác

nhân, các thuộc tính rất Người, phải sau một quá trình mới có được, đồng thời cần có những năng khiếu nhất định. "Phong cách hóa" là điều không dễ diễn đạt, nhưng rất dễ cảm nhận và phải được thừa nhận, khuyến khích trong hoạt động giảng dạy.

Người giảng dạy LSD và lý luận phải có phong kiến thức sâu rộng, điều này giúp họ làm sống động và là phương tiện, công cụ hữu hiệu để truyền tải tri thức đến người học.

Để giúp sinh viên hình thành thế giới quan, phương pháp luận đúng đắn, người thầy phải vững vàng về triết học mác xít để khi lên lớp, thông qua mô tả, phân tích, đánh giá các sự kiện, quá trình lịch sử, hoặc một hiện tượng chính trị, xã hội mà giáo dục tư duy lôgic, biện chứng cho sinh viên.

Sự thấm thấu của hai dòng tư duy lịch sử - triết học sẽ làm cho một bài giảng đạt đến độ toàn diện hơn, sâu sắc hơn, góp phần trực tiếp hình thành tư duy và cách hành xử đúng đắn của người học.

Tri thức lịch sử Việt Nam, lịch sử thế giới, lịch sử văn hóa, văn minh... rất cần cho người giảng dạy LSD và lý luận. Trong giảng dạy LSD và lý luận, văn học được sử dụng như một nguồn tư liệu do đặc tính là tấm gương phản ánh hiện thực và thời đại của nó. Văn học góp phần quan trọng bồi dưỡng tình cảm nhân văn cho cả người dạy và người học. Văn học còn là một công cụ biểu cảm để biểu đạt các nội dung, các vấn đề của LSD và lý luận, là một con đường nhẹ nhàng nhưng sâu sắc đưa tri thức đến với sinh viên.

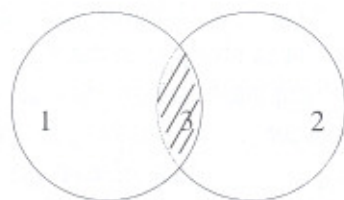
Phương pháp định lượng, phương pháp sơ đồ hóa của toán học, của các khoa học tự nhiên... được sử dụng một cách thích hợp sẽ rất đắc dụng trong giảng dạy LSD và lý luận.

Đĩ nhiên, là người giảng dạy phải là những chuyên gia thực sự về lĩnh vực truyền dạy, có hệ tri thức chuyên ngành vững chắc, thường xuyên được cập nhật. Bất kỳ một sự sai sót nào về tri thức đều làm giảm, thậm chí phá hỏng buổi lên lớp.

Giảng viên phải vừa thành thạo những thao tác sư phạm đã thành chuẩn mực từ cách nói, dùng từ ngữ,

âm điệu biểu đạt, cách viết, cách đi lại trên lớp, đến các thao tác biểu đạt tư duy: mô tả, trần thuật, phân tích, tổng hợp... nhằm đa dạng hóa các con đường, thao tác truyền tin. Tri thức và phương pháp sư phạm có tính kế thừa chặt chẽ, vì vậy trước khi đến với các phương pháp giảng dạy hiện đại, giảng viên phải nắm vững các phương pháp truyền thống ở mức độ nhất định.

Một phương pháp giảng dạy tích cực có thể biểu diễn theo sơ đồ sau.

Vòng 1: Tri thức giáo trình (sinh viên phải tự đọc)

Vòng 2: Tri thức người thầy sẽ truyền đạt

Vòng 3: Tri thức cơ bản mà sinh viên phải nắm và thầy phải đề cập trong bài giảng, bảo đảm tính cơ bản, hệ thống của tri thức.

Chính sơ đồ này thể hiện phần công việc của người thầy và của sinh viên trong quá trình dạy - học, thể hiện yêu cầu học tích cực của sinh viên và dạy sáng tạo của người thầy.

Và điều rất quan trọng là, giảng dạy LSD và các bộ môn lý luận, đòi hỏi giảng viên phải giàu xúc cảm, sự sẻ chia và đồng cảm với những vinh quang và thăng trầm của lịch sử, truyền cho sinh viên nguồn cảm hứng ngay trong các sự kiện lịch sử, trong từng mệnh đề, phạm trù lý luận qua mỗi bài giảng, tránh khiên cưỡng, khô khan. Nếu không có sự hiểu biết sâu rộng, không có những tình cảm này, người dạy sẽ không thể giảng dạy LSD và lý luận một cách có hiệu quả.